

Două epitafe al lui Franklin și al lui Asachi.

„O, filosofie, călăuza vieții ! tu faci să nască virtuțile și pui pe fugă viciile ! O singură zi bună, trăită după preceptele tale, e superioară nemuririi petrecute în rele“.

(Pasagiu din *Cicerone*,
adoptat de Franklin).

Plutarc, sagacele filosof moralist și clasicul istoric biograf, ca să pună mai bine în lumină virtuțile, spre a fi imitate, și viciile, spre a fi evitate, ale oamenilor mari și vestiți ai Grecilor și Romanilor,—folosea asemănarea sau deosebirea dintre dînșii, alăturându-i cîte doi ; cu chipul acesta întocmea vestitele sale *vieți paralele*, scoțînd totodată în vie lumină și caracteristicile, bune ca și rele, ale celor două mari popoare ale antichității.

Dacă cetitul trebuie să folosească, măcar într'o cît de restrînsă măsură, de a-i mai ciopli pe oameni, de a-i mai abate dela cele rele spre cele bune,—de a-i instrui mai ales pe tineri, ca să ia pilde întru a-și însuși virtutea și a respinge viciul, apoi nu se poate începe, în acest fel de șlefuire, cu un mai mare și mai chibzuit maestru decît Plutarc, care a trăit la Roma ca preceptor al Împăratului Adrian și la Atena ca arhont, viața fiindu-i cuprinsă cam între anii 45 și 125 după Hristos.

Intr'atît te lovește descrierea personagiilor sale și într'atît te pune pe gînduri întru a te cunoaște pe tine însuși și a te sili să te întruchipezi după făptura morală a omului cu adevărat ce se deslușește din scrisele sale, simțînd, vrînd-nevrînd, o vădită prefacere spre bine, — că rămiî încredințat că, dacă tineretul în unele timpuri, cum se întîmplă, din nefericire și în zilele noastre, stăruiește mai mult în rău decît în bine, asta provine și de-acolo că nu-l citește și nu-l meditează îndestul pe Plutarc.

Fără vre-o pretențiune de-a întocmi un paragraf asemănător vre-unuia din cele atît de minunate ale lui Plutarc, dar cu asemănător cuget de-a folosi, voi face aicea o apropiere, o paralelă, alăturînd caracteristicile solemne ce și le-au făcut singuri doi din marii animatori și îndrumători ai popoarelor lor respective : americanul Benjamin Franklin și romînul Gheorghe Asachi, alcătuiindu-și singuri epitafele.

Născut la Boston, în 17 Ianuar 1706, Benjamin Franklin, a murit la Filadelfia, în vîrstă de peste optzeci și patru de ani, în 17 Aprilie 1790. Încă de tînăr, cînd n'avea decît douăzeci și trei de ani și nu era decît lucrător tipograf, presimțind parcă prodigioasa desfășurare a vieții lui ulterioare cu fatala ei încheiere ce, pentru viețile mari, nu-i decît o deschidere spre nemurire, după vorba lui însuși: „viața asta nu-i decît o pregătire la viață“, Franklin își întocmi, pătruns de-un fin humor caracteristic rasei, următorul epitaf:

„Aici zace, hrană pentru viermi,
corpul lui Benjamin Franklin,
tipograf.
Ca și scoarța unei cărți vechi,
cu filele rupte,
cu legătura și poleiala uzate.
Lucrarea însă nu va fi pierdută,
căci va reapare, după credința sa,
într'o nouă edițiune
revăzută și îndreptată de *Autor*“.

„Bietul lucrător care compunea acest epitaf, zice un biograf al său, Mignet, după ce a intrat ca fugar în Filadelfia și a rătăcit fără de lucru pe străzile orașului, deveni acolo legislator și capul statului. Sărac, ajunsese prin muncă la bogăție; neștiutor, se ridică prin studii la știință; necunoscut, căpătă prin descoperirile și serviciile sale, prin măreția ideilor și întinderea binefacerilor sale, admirațiunea Europei și recunoștința Americii“.

„El — zice la bătrînețe despre sine însuși Franklin — atribue cumpătării sănătatea de care s'a bucurat atîta timp și ce-i rămîne încă dintr'o bună constituție; activității și economiei, îndestularea pe care a dobîndit-o de timpuriu și averea formată apoi, precum și cunoștințele care l-au făcut în stare să fie un cetățean folositor și să capete oare-care renume printre oamenii instruiți; sincerității și dreptății, încrederea țării sale și funcțiunile onorabile cu cari a fost însărcinat; însfirșit, influenței întrunite a tuturor virtuților, chiar în gradul nedesăvîrșit în care le-a practicat, acea statornicie de caracter și acea veselie în convorbire, cari încă fac ca societatea lui să fie căutată chiar de cei tineri. Sper prin urmare că unii din urmașii mei vor putea imita această pildă, trăgînd folos“.

Pentru faptul capital de-a fi stabilit natura electrică a fulgerului și de a fi abătut trăsnetul prin născocirea paratrăsnetului, precum și de-a fi consacrat independența Statelor-Unite, în 4 Iulie 1776, economistul francez și ministrul Turgot îl elogia în chip măreț printr'un singur vers :

Eripuit coelo fulmen sceptrumque tyrannis.
(smulse cerului fulgerul și tiranilor sceptrul).

+ * +

Născut la Herța (Dorohoi), în 1 Martie 1788, Gheorghe Asachi a murit la Iași, în vîrstă de peste 81 de ani, în 12 Noiembrie 1869. Invers ca Franklin, numai către încheiatul unei vieți toată închinată culturii și binelui obștesc al poporului său, simțind apropierea sfîrșitului trupesc, care, pentru viețile mari nu-i decît începutul nemuririi sufletești, Asachi își întocmi epitaful ce-l redăm după un fac-simil al autografului său, cuvîntînd astfel :

„Iată și epitaful compus în cele mai de pe urmă zile ale sale și scris cu propria sa mînă :

Epitaful meu.

Aice zace corpul acelu carele în viață
purta numele Gheorghe Asachi.
Ear după ani recăzînd în pulbere,
sufletul ce-l învia se întoarse în sinul
Celuia ce l-a fost urzit și căruia
totdeauna se închina prin păzirea virtuții¹⁾.

Intr'adevăr *marele dascal*, cum cată să fie calificat de-a-pururea Asachi, studiază matematica, ingineria și istoria la Lemberg, Viena și Roma ; predă ingineria în romînește la școala grecească din Iași, alcătuiind singur și tratatele de nevoie ; organizează, în casele hatmanului Costachi Ghica, primul teatru românesc, scriind și piese : învioră seminarul mitropolitului Veniamin Costaki, aducînd profesori ardeleni ; fu cinci ani reprezentant al Moldovei la Viena sub Ioniță Sturza ; înființă, în 1828, la biserica Trei-Erarhi, o școală primară, una normală și un gimnaziu ; luă parte la comisiunea pentru redactarea Regulamentului Organic și fu referendar (conducător) al Eforiei școalelor din Moldova, stăruind pentru întemeierea Academiei Mihăilene, în

1) Dacă, după cum se spune, sub statuia lui Asachi, din fața școalei Trei-Erarhi din Iași, s'ar afla depuse și oasele sale, va trebui numaidecît să se fixeze pe soclu-i și acest edificator și strălucit epitaful.

1835, sub Mihail Sturza ; înființă, în 1841, o școală de arte, el însuși fiind și pictor și sculptor, cu producțiuni făurite la Roma și Bruxelles ; și fu ministru de externe în 1865, după care timp se retrase din viața publică, consacrându-se pînă la urmă literaturii și artei. Și-i de tot interesul a se ști că, pe un medalion al său, făcut la Bruxelles în 1858, în scrisul numelui său, de pe bordură, pune în continuare circulară : „moldo-roman născut 1788“, cu vădit înțeles al obîrșiei romane și al țintirii către unire.

„Pe lângă toate acestea, referă Dim. D. Rosetti (în *Dicționarul Contimporanilor*, București 1898), Asachi este întemeietorul presei romîne în Moldova. În 1829 el începu a scoate la iveală foaia politică și literară *Albina romînească*, care trăi pînă la 1850 ; afară de aceasta : *Icoana lumii* (1840—41) și *Spicuiorul* (1841—42) ; între 1850—1859 publică *Gazeta din Moldova*, iar mai tîrziu *Patria* (1859—1860)“.

+ * +

De unde se vede că ambele vieți, a lui Asachi ca și a lui Franklin, au fost închinată binelui obștesc, ambele au slujit începuturile dezvoltării culturale și independenței politice ale popoarelor lor, ambele au fost cam deopotrivă de lungi și de senine, ambele au fost ca niște fermenți, fără de cari minunata avîntare și prodigioasa sporire a respectivelor popoare ar fi de neînțeles, ambele-s pilde strălucitoare și vii dovezi de ceiace poate face omul cînd stăruie a-și întepi focul său lăuntric pînă să prindă în juru-i, și ori încotro se mișcă, toate micile jaruri într'o vălvătaie de lumină și de avînt.

Iași, 8 Iunie 1929.

P. Zosin.

Post Scriptum. Acest articol era menit, cum se vede după data la care a fost scris, să facă parte dintr'o publicațiune ce se proiectase a se scoate cu prilejul centenarului presei romînești din Moldova, Asachi fiind cu drept socotit ca întemeietorul ei. Acea publicațiune, din pricină oare-cum fatale Iașilor, n'a mai apărut, așa că, la dorința exprimată de revista „Insemnări Ieșene“, de a se schița un cît de slabecou la Iași al comemorării lui Asachi la București de către Cercul Ieșenilor, i s'a pus la dispozițiune.

8 Mai 1936.

Dr. Z.